

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Кафедра біології та хімії

«До захисту допускаю»

Завідувач кафедри біології та хімії

кандидат біологічних наук, доцент

_____ Ірина БРИНДЗЯ

«_____» _____ 2025 р.

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ
ОСВІТИ З БІОЛОГІЇ ВІДПОВІДНО ВИМОГ НУШ

Спеціальність 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

Магістерська робота на здобуття кваліфікації

Магістр середньої освіти. Вчитель біології та основ здоров'я, вчитель хімії.

Автор роботи: Лимич Василь Володимирович _____
підпис

Науковий керівник: кандидат біологічних наук, доцент
Бриндзя Ірина Володимирівна _____
підпис

Дрогобич, 2025

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Кафедра біології та хімії

Зав. кафедрою

(підпис)

(дата)

ЗАВДАННЯ

на підготовку кваліфікаційної (магістерської) роботи

1. Тема. **СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З БІОЛОГІЇ ВІДПОВІДНО ВИМОГ НУШ**

2. Керівник: **Бриндзя Ірина Володимирівна, кандидат біол. наук, доцент**
(прізвище, ініціали, вчене звання, науковий ступінь)

3. Студент **Лимич Василь Володимирович**
(прізвище, ім'я, по батькові)

4. Перелік питань, що підлягають висвітленню у кваліфікаційній роботі: проаналізувати теоретичні засади оцінювання результатів навчання у новій українській школі; охарактеризувати сучасний стан оцінювання результатів навчання з біології у закладах освіти; проаналізувати інструменти формульовального та підсумкового оцінювання (портфоліо, рубрики, чек-листи, тести, самооцінювання); експериментально перевірити ефективність запропонованої системи оцінювання.

5. Список рекомендованої літератури: Біологія. 7–11 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. К: Перун, 2005. Біологія. 6–9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://iitzo.gov.ua/serednya-osvita-navchalni-prohramy/>. Бондар С. Компетентність особистості – інтегрований компонент навчальних досягнень учнів. Біологія і хімія в школі. 2003. № 2. С. 8–10. Ващенко Л. Оцінювання рівня сформованості предметних компетентностей з біології учнів основної школи. Біологія і хімія в рідній школі. 2015. № 3, 4 (110). С. 38–43. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2011). [Електронний ресурс]. Критерії оцінювання НУШ (рівневе оцінювання).

6. Етапи підготовки роботи:

№	Назва етапу	Термін виконання	Термін звіту перед керівником, кафедрою
1	Опрацювання літературних джерел з обраної теми.	жовтень-грудень 2024 р.	січень 2025 р.
2	Вивчення теоретичних засад оцінювання результатів навчання у новій українській школі	лютий - березень 2025 р.	квітень 2025 р.
3	Аналіз сучасного стану оцінювання результатів навчання з біології у закладах освіти та інструментів формульовального та підсумкового оцінювання.	травень-вересень 2025 р.	жовтень 2025 р.
4	Експериментальна перевірка ефективності запропонованої системи оцінювання. Написання роботи.	вересень - листопад 2025 р.	листопад 2025 р.

Дата видачі завдання 21 жовтня 2024 р.

Термін подачі роботи керівнику листопад

З вимогами до виконання кваліфікаційної роботи і завданням ознайомлений (а) _____
(підпис студента)

Керівник _____

(тема роботи)

Оцінка за національною чотирибальною шкалою:

Коротка мотивація захисту:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Голова ЕК _____
 підпис прізвище, ім'я

Секретар ЕК

підпис прізвище, ім'я

АНОТАЦІЯ

Лимич Василь Володимирович. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З БІОЛОГІЇ ВІДПОВІДНО ВИМОГ НУШ. Магістерська робота: спеціальність 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини). Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Дрогобич, 2025. 62 с.

У магістерській роботі проаналізовано теоретичні засади оцінювання результатів навчання у новій українській школі; охарактеризовано сучасний стан оцінювання результатів навчання з біології у закладах освіти; проаналізовано критерії оцінювання компетентностей з біології та інструменти формульовального та підсумкового оцінювання. Проведена експериментальна перевірка ефективності запропонованої системи оцінювання учнів на уроках біології.

Ключові слова: компетентності, формульовальне оцінювання, НУШ, біологія, підсумкове оцінювання.

SUMMARY

Lymych Vasyl Volodymyrovych. SYSTEM OF ASSESSMENT OF LEARNING RESULTS OF STUDENTS IN BIOLOGY IN ACCORDANCE WITH THE REQUIREMENTS OF NUSH. Master's thesis: specialty 014 Secondary education (Biology and human health). Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University. Drohobych, 2025. 58 p.

The master's thesis analyzes the theoretical principles of assessing learning outcomes in the new Ukrainian school; characterizes the current state of assessing learning outcomes in biology in educational institutions; analyzes the criteria for assessing competencies in biology and tools for formative and summative assessment. An experimental test of the effectiveness of the proposed system of student assessment in biology lessons was conducted.

Keywords: competencies, formative assessment, NUS, biology, summative assessment.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ.....	9
1.1. Сутність та функції оцінювання в освітньому процесі.....	9
1.2. Концепція НУШ: підходи до оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти.....	12
1.3. Компетентнісний підхід як основа оцінювання результатів навчання.....	16
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ОЦІНЮВАННЯ ДОСЯГНЕНЬ У БІОЛОГІЇ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ	20
2.1. Аналіз нормативно-правової бази оцінювання навчальних досягнень з біології.....	20
2.2. Характеристика традиційних та інноваційних методів оцінювання.....	23
2.3. Оцінювання з біології в системі природничої освіти.....	26
2.4. Діагностика проблем та труднощів оцінювання результатів навчання у практиці педагогів.....	29
РОЗДІЛ 3 МЕТОДИЧНА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З БІОЛОГІЇ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ НУШ.....	34
3.1. Принципи та підходи до створення системи оцінювання.....	34
3.2. Розроблення критеріїв та індикаторів оцінювання компетентностей з біології.....	37
3.3. Експериментальна перевірка ефективності запропонованої системи оцінювання.....	43
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ	52
ДОДАТКИ.....	56

ВСТУП

Актуальність роботи. Оцінювання результатів навчання посідає провідне місце в освітньому процесі, оскільки воно не лише визначає рівень засвоєння навчального матеріалу, але й сприяє формуванню мотивації, самостійності та відповідальності здобувачів освіти за власні результати. У світлі сучасних освітніх реформ в Україні, зокрема впровадження Концепції Нової української школи (НУШ), система оцінювання зазнала істотних змін. Основною метою цих трансформацій є створення умов для всебічного розвитку особистості здобувача освіти, стимулювання його пізнавальної активності та формування ключових і предметних компетентностей [6].

У традиційній системі освіти оцінювання здебільшого зводилося до контролю знань і фіксації досягнутих результатів. На відміну від цього, сучасна модель, що ґрунтується на принципах НУШ, орієнтується на формувальне оцінювання, спрямоване на процес навчання, розвиток критичного мислення, вміння здійснювати самоаналіз і самооцінювання [17]. Такий підхід дає можливість педагогу не лише перевіряти рівень знань, а й допомагати здобувачам освіти розкривати свій потенціал, підтримувати їх у навчанні та формувати внутрішню мотивацію до самовдосконалення [11].

Особливого значення ці зміни набувають у викладанні біології, адже цей предмет формує науковий світогляд, екологічну культуру та усвідомлене ставлення до природи. Біологічна освіта в умовах НУШ спрямована на розвиток компетентностей, пов'язаних із дослідницькою діяльністю, вмінням аналізувати природні процеси, робити висновки та застосовувати знання в практичній діяльності. Тому система оцінювання результатів навчання з біології має бути комплексною – враховувати не лише знання, а й вміння, навички, ставлення, рівень сформованості природничо-наукової грамотності та здатність здобувачів освіти використовувати знання у реальному житті [21]. Вивчення системи оцінювання результатів навчання з біології у контексті вимог НУШ є надзвичайно актуальним, адже воно сприяє підвищенню якості

природничої освіти, розвитку компетентної, свідомої й активної особистості, здатної діяти відповідально у напрямі сталого розвитку суспільства. Саме це спонукало нас для подальшого дослідження [4].

Мета магістерської роботи: дослідження принципів й підходів до формування сучасної системи оцінювання результатів навчання здобувачів освіти з біології відповідно до положень Концепції Нової української школи.

Для досягнення вказаної мети необхідно виконати наступні **завдання**:

1. Охарактеризувати теоретичні засади оцінювання результатів навчання у новій українській школі.
2. Проаналізувати сучасний стан оцінювання досягнень у біології в закладах загальної середньої освіти.
3. Оцінити ефективність застосування системи оцінювання результатів навчання здобувачів освіти з біології відповідно до вимог НУШ.

Об'єктом дослідження є процес оцінювання результатів навчальної діяльності здобувачів освіти з біології у закладах загальної середньої освіти.

Предметом дослідження є система оцінювання результатів навчання з біології в умовах реалізації вимог Нової української школи, її структура, принципи, критерії та методи формувального і підсумкового оцінювання.

Методологія дослідження. У процесі підготовки магістерської роботи було застосовано комплекс методів дослідження: пошуково-бібліографічний метод – для виявлення, добору та аналізу актуальних наукових джерел; системно-структурний аналіз – для узагальнення й класифікації теоретико-методичних напрацювань, дотичних до теми дослідження; інструктивно-практичний метод – для опрацювання та впровадження практичних аспектів дослідження; проблемно-продуктивний метод – для розв'язання наукових завдань і розроблення нових підходів до реалізації змістових компонентів теми.

Наукова новизна одержаних результатів.

Теоретично обґрунтовано та структуровано систему оцінювання результатів навчання з біології, яка повністю узгоджена з компетентнісними

вимогами Нової української школи та орієнтована на вимірювання предметних, ключових і міжпредметних компетентностей здобувачів освіти. Обґрунтовано педагогічні умови ефективного впровадження формувального оцінювання на уроках біології, зокрема використання зворотного зв'язку, самооцінювання, взаємооцінювання та цифрових інструментів фіксації освітнього прогресу.

Практичне значення отриманих результатів.

Створена система оцінювання може бути безпосередньо впроваджена у закладах загальної середньої освіти для підвищення об'єктивності, прозорості та узгодженості оцінювання результатів навчання здобувачів освіти з біології відповідно до вимог НУШ. Матеріали дослідження можуть бути використані в системі підвищення кваліфікації педагогів, на методичних об'єднаннях учителів природничих дисциплін, під час розроблення авторських програм, освітніх проєктів і дидактичних матеріалів.

Апробація роботи.

Апробація роботи: результати роботи були представлені та обговорені на наукових семінарах кафедри біології та хімії (квітень, 2025 р., вересень, 2025 р.), на звітній науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти факультету здоров'я людини та природничих наук «Актуальні проблеми біології, екології, хімії та природничих наук» (квітень, 2025 р.).

Структура та обсяг роботи.

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків. Загальний обсяг роботи становить 62 сторінки друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

1.1. Сутність та функції оцінювання в освітньому процесі.

Оцінювання навчальних досягнень завжди посідало центральне місце у педагогічному процесі. Воно виконує не лише технічну функцію перевірки знань, але й має глибокий виховний, розвивальний та мотиваційний зміст. У сучасній педагогіці оцінювання розглядається як інструмент забезпечення якісної освіти, зворотного зв'язку між учителем та учнем, а також як важливий засіб формування особистісної та соціальної компетентності [16].

Реформування системи освіти в Україні, зокрема впровадження Концепції Нової української школи (НУШ), зумовило необхідність зміни підходів до оцінювання. Якщо раніше воно зводилося здебільшого до виставлення балів та контролю рівня засвоєння знань, то сьогодні акцент робиться на розвитку особистості, підтримці учня у навчальному процесі, формуванні його здатності до самооцінювання, критичного мислення та безперервного вдосконалення [9].

Оцінювання можна визначити як систематичний процес збору, аналізу та інтерпретації інформації про навчальні результати здобувачів освіти з метою визначення їхнього рівня компетентності, виявлення досягнень і труднощів та вироблення стратегії подальшого навчання [15].

До головних ознак оцінювання належать [10]:

- воно є безперервним процесом, а не разовою дією;
- ґрунтується на об'єктивних критеріях та чітко визначених показниках;
- має бути прозорим і зрозумілим для здобувача освіти та його батьків;
- спрямоване на розвиток особистості, а не лише на контроль.

У педагогічній літературі оцінювання часто розглядається у двох аспектах [15]: по-перше як перевірка і вимірювання навчальних досягнень, по-

друге як педагогічна діяльність, що включає спостереження, аналіз процесу навчання, прогнозування подальшого розвитку здобувача освіти.

Оцінювання виступає особливою формою контролю, а педагогічна оцінка є його підсумком. Оцінка охоплює кілька складових, що відображено на рис 1.1.



Рис.1.1. Складові оцінки.

У педагогічній практиці застосовуються різні види оцінювання, що виконують наступні завдання [25]:

- **Формувальне оцінювання** – проводиться у процесі навчання з метою відстеження прогресу учня. Воно має діагностичний і корекційний характер, сприяє усвідомленню здобувачами освіти власних досягнень і труднощів.
- **Підсумкове оцінювання** – відображає рівень досягнутих результатів наприкінці вивчення теми, семестру чи року. Його функція полягає у фіксації результату.

- **Поточне оцінювання** – використовується на уроках для перевірки засвоєння окремих знань і вмінь.
- **Самооцінювання та взаємооцінювання** – важливі складники сучасного освітнього процесу, що формують критичне мислення, навички самоаналізу й відповідальність за навчання.



Рис. 1.2. Функції оцінювання у педагогічному процесі.

У межах НУШ оцінювання набуває компетентнісного характеру, тобто воно вимірює не лише рівень знань, але й здатність здобувача освіти застосовувати їх у практичних ситуаціях. Оцінювання виконує багатогранні функції, що забезпечують повноцінність освітнього процесу [27]. Основні функції відображено на рисунку 1.2.

Таким чином, оцінювання – це багатофункціональний процес, який виходить далеко за межі простого виставлення балів. Система оцінювання у сучасному закладі освіти повинна відповідати низці принципів: об'єктивності (незалежність від особистих уподобань учителя); прозорості і зрозумілості (здобувач освіти має знати, за якими критеріями його оцінюють); систематичності і безперервності; індивідуальному підходу (урахування особливостей кожного учня); розвивальному характеру (спрямованість на особистісне зростання) [8].

Особливого значення набуває зворотний зв'язок, що передбачає коментарі до роботи здобувача освіти, рекомендації щодо подальшого навчання, а не лише виставлення балу. Для кожного учасника освітнього процесу оцінювання відіграє певне значення. Для педагога оцінювання є інструментом контролю якості власної педагогічної діяльності; отримання інформації для коригування методики викладання; забезпечення індивідуального підходу. Для здобувача освіти воно виступає: засобом самопізнання та самоконтролю; індикатором успіхів і труднощів; стимулом до подальшої роботи над собою [31].

Отже, оцінювання виступає двостороннім процесом взаємодії, що створює можливість для продуктивного партнерства.

1.2. Концепція НУШ: підходи до оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти.

Сучасна система освіти в Україні переживає етап глибокого реформування. Центральною ідеєю освітньої трансформації є створення Нової

української школи (НУШ) – школи компетентностей, партнерства та розвитку особистості. Однією з ключових проблем, що потребує перегляду в умовах змін, є система оцінювання результатів навчання здобувачів освіти. Традиційна практика, орієнтована переважно на перевірку й фіксацію знань через бальне оцінювання, виявила свої обмеження: вона не завжди сприяє розвитку критичного мислення, творчості та внутрішньої мотивації учня. Тому у Концепції НУШ пропонуються нові підходи, спрямовані на формувальне, компетентнісне та партнерське оцінювання [14].

У Новій українській школі оцінювання трактується як інструмент підтримки та розвитку здобувача освіти, а не як засіб покарання чи відбору. Його головна мета – допомогти дитині усвідомити власний прогрес, сформувати навички самоаналізу та вміння працювати над помилками [7].

Основні принципи оцінювання за Концепцією НУШ [25]:

- **особистісна орієнтованість** – врахування індивідуальних особливостей, темпу навчання, інтересів здобувача освіти;
- **компетентнісний підхід** – оцінюється не лише обсяг знань, а й уміння застосовувати їх у реальних життєвих ситуаціях;
- **партнерство та прозорість** – здобувачі освіти, батьки й педагоги розуміють критерії та процедури оцінювання;
- **розвиток рефлексії** – формування здатності до самооцінювання і взаємооцінювання;
- **позитивна мотивація** – акцент не на помилках, а на досягненнях і можливостях покращення.

Таким чином, оцінювання в НУШ є процесом, що спрямований на розвиток особистості, а не на механічну перевірку знань [13].

У попередній освітній системі оцінювання зводилося здебільшого до підсумкових балів, які виставлялися за результатами контрольних робіт, тестів та усних відповідей [11].

Така модель мала низку недоліків [16]:

- акцентувала увагу на результаті, а не на процесі навчання;

- часто породжувала стрес, страх помилитися;
- формувала зовнішню мотивацію (прагнення отримати оцінку), а не внутрішню (прагнення до знань).

Натомість у Концепції НУШ пропонується інтегрована модель оцінювання, яка поєднує декілька підходів, які відображені на рисунку 1.3.



Рис. 1.3. Інтегрована модель оцінювання.

Формувальне оцінювання є важливим складником нової системи. Його особливостями є [35]:

- воно проводиться постійно у процесі навчання;
- спрямоване на якісний зворотний зв'язок;
- допомагає педагогу коригувати освітній процес;
- мотивує здобувача освіти до подальшого навчання;
- не зводиться до виставлення балів, а супроводжується коментарями.

Формувальне оцінювання має велике значення у початковій школі, де наголос робиться на описових характеристиках (вербальне оцінювання), а також у середній та старшій школі, де воно інтегрується з рівневим та підсумковим оцінюванням [35].

Відповідно до вимог НУШ, результати навчання здобувачів освіти оцінюються за рівнями [3]:

- **початковий** – здобувач освіти володіє знаннями частково, потребує значної допомоги;
- **середній** – засвоєні базові знання, але є труднощі у їх застосуванні;
- **достатній** – здобувач освіти упевнено володіє матеріалом, може застосовувати знання у стандартних ситуаціях;
- **високий** – здобувач освіти демонструє глибокі знання, творчий підхід, здатний самостійно переносити знання у нові ситуації.

Такий підхід допомагає уникнути формалізму, забезпечує зрозумілі критерії для здобувачів освіти і батьків, а також створює умови для планування індивідуальної освітньої траєкторії [17].

Для реалізації нових підходів у оцінюванні досягнень використовуються різноманітні інструменти, серед яких зокрема [32]:

- ✓ чек-листи і рубрики – забезпечують чіткі критерії оцінювання;
- ✓ портфоліо досягнень – дає змогу відстежувати прогрес здобувача в динаміці;
- ✓ щоденники спостережень педагога;
- ✓ проєктні та дослідницькі роботи, які демонструють здатність застосовувати знання на практиці;
- ✓ самооцінювання і взаємооцінювання, що розвивають критичне мислення;
- ✓ індивідуальні бесіди та зворотний зв'язок.

Застосування цих інструментів робить процес оцінювання гнучким і спрямованим на розвиток [32].

Запровадження сучасних підходів до оцінювання в НУШ має низку переваг: зокрема перш за все створює сприятливу психологічну атмосферу для навчання; формує внутрішню мотивацію здобувача освіти; сприяє розвитку компетентностей, а не лише накопиченню знань; забезпечує партнерську

взаємодію між педагогом, здобувачем освіти і батьками; дозволяє гнучко враховувати індивідуальні особливості дітей [3].

Таким чином, нова система оцінювання відповідає вимогам сучасного суспільства і сприяє підготовці компетентних, творчих і відповідальних громадян [10].

1.3. Компетентнісний підхід як основа оцінювання результатів навчання.

Сучасна освіта орієнтується на підготовку особистості, здатної ефективно діяти в умовах швидких суспільних змін, інформаційного перевантаження та глобальних викликів. Традиційна модель, у якій головним результатом навчання вважався обсяг засвоєних знань, поступово втрачає актуальність. Натомість у центрі уваги освітніх реформ, зокрема й Концепції Нової української школи (НУШ), перебуває компетентнісний підхід [1].

Компетентнісний підхід визначає не лише знання здобувача освіти, але і його здатність застосовувати ці знання на практиці, вирішувати реальні життєві завдання, критично мислити та відповідально приймати рішення. Саме тому він стає основою сучасної системи оцінювання результатів навчання [5].

Поняття «компетентність» у педагогіці трактується як здатність особи діяти на основі знань, умінь, досвіду, цінностей і особистісних якостей у різних сферах діяльності. На відміну від знаннєвого підходу, який зосереджується на запам'ятовуванні та відтворенні інформації, компетентнісний підхід вимагає інтеграції [2]:

- когнітивного компонента (знання);
- діяльнісного (уміння, навички);
- аксіологічного (цінності, установки);
- особистісного (досвід, мотивація).

Таким чином, результатом навчання стає не лише «що здобувач освіти знає», а й «як він може використати це знання у житті» [1].

У Концепції НУШ визначено ключові компетентності, якими має володіти випускник школи [11]:

- ✓ спілкування державною та іноземними мовами;
- ✓ математична, природничо-наукова, технологічна компетентності;
- ✓ інформаційно-цифрова грамотність;
- ✓ уміння вчитися впродовж життя;
- ✓ соціальні та громадянські компетентності;
- ✓ підприємливість та фінансова грамотність;
- ✓ культурна обізнаність та самовираження засобами мистецтва;
- ✓ екологічна грамотність і здорове життя.

Оцінювання результатів навчання має ґрунтуватися саме на цих компетентностях, адже вони визначають готовність здобувача освіти до життя у XXI столітті. Перехід до компетентнісної моделі оцінювання означає зміну акцентів. Це проявляється в наступному. Замість перевірки обсягу знань – оцінювання здатності їх застосовувати. Замість фіксації кінцевого результату – відстеження динаміки розвитку здобувача освіти [16]. Замість зовнішньої мотивації (бал, покарання чи заохочення) – внутрішня мотивація до самовдосконалення. Оцінювання стає багатовимірним процесом, який враховує: навчальні досягнення (знання, уміння, навички); практичні результати (проєкти, дослідження, експерименти); особистісні досягнення (комунікація, відповідальність, співпраця) [7].

Реалізація компетентнісного підходу потребує нових інструментів оцінювання. Серед них [1]:

- **Формувальне оцінювання**, яке передбачає постійний зворотний зв'язок, коментарі та рекомендації, що допомагають здобувачу освіти вдосконалювати свої результати.
- **Рубрики і критерії**, які передбачають чітко прописані показники, за якими оцінюється рівень сформованості компетентностей.

- **Портфоліо**, своєрідна накопичувальна форма представлення досягнень здобувача освіти у різних видах діяльності.
- **Проектні та дослідницькі роботи**, які демонструють здатність застосовувати знання для вирішення реальних проблем.
- **Самооцінювання та взаємооцінювання**, що сприяють розвитку рефлексії, вміння критично оцінювати власні результати та діяльність інших.
- **Ситуаційні завдання, кейси, рольові ігри**, які дозволяють перевірити, наскільки учень може використати знання у нових обставинах.

Важливим елементом компетентнісного підходу є визначення рівнів досягнень здобувачів освіти . У практиці НУШ вони позначаються наступним чином [2].

Таблиця 1.1

Рівні досягнення здобувачів освіти відповідно НУШ [12]

Рівні	Х-ка навчальних досягнень здобувача освіти
початковий	Знання фрагментарні, застосування можливе лише з допомогою вчителя
середній	Здобувач освіти володіє базовими знаннями, але допускає помилки у застосуванні
достатній	Упевнене володіння матеріалом, уміння використовувати знання у стандартних ситуаціях
високий	Творче застосування знань, ініціативність, самостійність

Таке рівневе оцінювання дозволяє уникнути формального підрахунку балів і краще відображає реальні освітні досягнення [23].

Використання компетентнісного підходу в оцінюванні має низку важливих переваг та певних недоліків [18]. Це відображено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

**Переваги та труднощі в використанні компетентнісного підходу
для оцінюванні здобувачів освіти [19]**

Переваги використання компетентнісного підходу	Труднощі у використанні компетентнісного підходу
забезпечує зв'язок навчання з реальним життям	недостатня підготовка педагогів до роботи з новими інструментами оцінювання
сприяє формуванню внутрішньої мотивації до навчання	потреба у часі для розробки якісних критеріїв і завдань
дозволяє відстежувати індивідуальний прогрес кожного здобувача освіти	складність уніфікації оцінювання на рівні державних стандартів
формує у здобувачів освіти ключові навички, а саме критичне мислення, комунікацію, креативність, співпрацю	необхідність зміни суспільного уявлення про оцінку як «цифру» чи «бал»
створює умови для партнерської взаємодії між педагогом та здобувачем освіти	
знижує рівень стресу та конкуренції, акцентуючи увагу на розвитку, а не лише на результаті	

Проте перспективи розвитку очевидні: поступове вдосконалення методик, підвищення кваліфікації педагогів, створення електронних платформ для оцінювання компетентностей та розширення практики формувального оцінювання [32].

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ОЦІНЮВАННЯ ДОСЯГНЕНЬ У БІОЛОГІЇ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ

2.1. Аналіз нормативно-правової бази оцінювання навчальних досягнень з біології

Система оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти є одним із ключових елементів освітнього процесу. Вона регламентує не лише порядок фіксації результатів навчання, але й визначає принципи, методи та критерії перевірки знань, умінь і навичок здобувачів освіти. У галузі біології це особливо важливо, адже предмет має як теоретичний, так і практичний компоненти, які потребують різних підходів до оцінювання [26].

В умовах реформування української освіти відповідно до Концепції Нової української школи (НУШ) відбувається трансформація нормативно-правової бази, спрямована на перехід від суто знаннєвої до компетентнісної парадигми. Це вимагає від учителя біології використання нових інструментів та методів оцінювання [12].

Основними документами, що визначають нормативно-правові засади оцінювання в Україні, є [11]:

1. Закон України «Про освіту» (2017) – закріплює право здобувача освіти на об'єктивне та справедливе оцінювання, визначає компетентнісний підхід як основу сучасної освіти, гарантує академічну доброчесність під час проведення оцінювання.
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020) – деталізує питання організації освітнього процесу, зокрема встановлює вимоги до оцінювання результатів навчання, підсумкової атестації та зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО/НМТ).
3. Державний стандарт базової середньої освіти (2020) та Державний стандарт профільної середньої освіти (2023) – визначають обов'язкові

результати навчання та компетентності, які мають бути сформовані у здобувачів освіти, зокрема з біології як частини природничої галузі [11].

4. Концепція «Нова українська школа» (2016) – проголошує перехід до формувального оцінювання та компетентнісного підходу [32].

5. Положення про систему оцінювання результатів навчання здобувачів освіти у закладах загальної середньої освіти (оновлені накази МОН) – регламентують шкалу оцінювання, принципи ведення журналів, форми підсумкової атестації [20].

Для вчителів біології особливе значення мають методичні документи Міністерства освіти і науки України [18]:

- Накази МОН про затвердження критеріїв оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти – містять загальні підходи до оцінювання, визначають рівні сформованості знань (початковий, середній, достатній, високий).
- Методичні рекомендації щодо викладання біології у закладах загальної середньої освіти (щорічно оновлюються) – конкретизують форми контролю знань і вмінь учнів, особливості оцінювання лабораторних і практичних робіт, проєктів, дослідницької діяльності.
- Листи МОН з роз'ясненнями (наприклад, щодо формувального оцінювання, портфоліо учня, інтегрованого навчання в природничій галузі).

Таким чином, нормативно-правова база включає не лише закони й стандарти, але й рекомендації, які мають методичний характер і спрямовані на підтримку практичної діяльності педагогів [9].

Згідно з чинними нормативними документами, оцінювання з біології має враховувати наступні моменти [24]:

- теоретичні знання (поняття, закономірності, терміни);
- практичні уміння (робота з мікроскопом, проведення дослідів, опис об'єктів живої природи);
- дослідницькі компетентності (постановка проблеми, формування гіпотези, аналіз результатів);

- ціннісне ставлення до природи (екологічна культура, усвідомлення впливу людини на довкілля);
- здатність до застосування знань у житті (здоров'язбережувальна поведінка, участь у природоохоронних заходах).

Нормативними актами передбачаються такі форми оцінювання як : поточне (усні відповіді, тести, практичні роботи); тематичне; підсумкове (семестрове, річне); державна підсумкова атестація (ДПА); зовнішнє незалежне оцінювання (НМТ/ЗНО) [17].

Завдяки впровадженню Концепції НУШ, у нормативних документах закріплено використання формувального оцінювання, яке: забезпечує постійний зворотний зв'язок між здобувачем освіти та педагогом; спрямоване на індивідуальний прогрес здобувача освіти, а не лише на результат у балах; передбачає використання інструментів самооцінювання, взаємооцінювання, ведення портфолію; особливо важливе для оцінювання практичної та дослідницької діяльності з біології. Цей підхід закріплено у Листі МОН від 13.08.2019 № 1/9-524 «Щодо методичних рекомендацій з оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи» та в наступних роз'ясненнях для базової школи [28].

Попри оновлення законодавства, існують певні проблеми, які проявляються по-перше у недостатній деталізації критеріїв для оцінювання дослідницьких і проєктних робіт; по-друге орієнтації частини закладів освіти лише на кількісний показник (бали), що суперечить ідеї формувального оцінювання; по-третє у різних підходах до оцінювання педагогами, що знижує об'єктивність; по-четверте обмежені інтеграції цифрових інструментів оцінювання у нормативні документи [31].

До перспектив вдосконалення можна віднести: гармонізацію українських стандартів з європейськими практиками (PISA, TIMSS); створенню єдиних методичних рекомендацій для формувального оцінювання у природничій галузі; запровадженні електронного портфолію учня на

державному рівні; розширенні критеріїв оцінювання дослідницької діяльності [8].

2.2. Характеристика традиційних та інноваційних методів оцінювання.

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти є важливою складовою освітнього процесу, адже воно забезпечує контроль результатів навчання, формує зворотний зв'язок між педагогом і здобувачем освіти, виконує функції мотивації та розвитку. В умовах реформування української освіти та реалізації Концепції Нової української школи (НУШ) значна увага приділяється оновленню підходів до оцінювання. Поряд із традиційними методами зростає роль інноваційних, орієнтованих на компетентнісний розвиток та формувальне оцінювання [2].

Оцінювання – це процес збирання, аналізу та інтерпретації інформації про результати навчальної діяльності здобувачів освіти з метою визначення рівня засвоєння знань, розвитку вмінь і формування компетентностей. Воно виконує контрольну, діагностичну, мотиваційну, розвивальну та прогностичну функції [12].

Традиційні методи оцінювання орієнтовані переважно на перевірку знань та умінь, тоді як інноваційні спрямовані на формування ключових компетентностей, розвиток навичок самооцінки та критичного мислення [9].

Традиційна система оцінювання в Україні базується на 12-бальній шкалі, що передбачає визначення рівня навчальних досягнень здобувача освіти: початкового, середнього, достатнього та високого [19]. Традиційні методи оцінювання відображено в таблиці 2.1.

Традиційні методи мають значну практичну цінність, однак здебільшого спрямовані на контроль результату, а не процесу навчання [10].

Таблиця 2.1.

Переваги та недоліки традиційних методів оцінювання [19]

Усне опитування	Письмові роботи	Практичні та лабораторні роботи	Тестування
Форма: індивідуальні відповіді, фронтальне опитування, бесіда. Переваги: розвиває мовлення, дозволяє оцінити глибину знань. Недоліки: суб'єктивність, залежність від психологічного стану учня.	Види: контрольні, самостійні, тестові завдання. Переваги: об'єктивність, можливість перевірити великий обсяг знань. Недоліки: часто перевіряють лише рівень відтворення матеріалу.	Сутність: перевірка умінь виконувати досліди, користуватися обладнанням, дотримуватися техніки безпеки. Переваги: наближеність до реальної діяльності. Недоліки: потреба у матеріально-технічному забезпеченні.	Форма: завдання з вибором відповіді, на встановлення відповідностей, на послідовність. Переваги: швидкість перевірки, об'єктивність, стандартизація. Недоліки: не завжди оцінює творчість і глибину розуміння

У сучасній педагогіці дедалі більшого поширення набувають інноваційні методи оцінювання, які відповідають засадам НУШ та міжнародним підходам (PISA, TIMSS) [23]. Особливості цих методів відображено у таблиці 2.2.

Традиційні методи зосереджені на контролі знань і переважно застосовують бальну систему [14].

Інноваційні методи орієнтовані на розвиток компетентностей, формування в здобувачів освіти умінь вчитися, аналізувати та застосовувати знання. Важливою тенденцією є інтеграція обох підходів: поєднання контрольних і тестових робіт із проєктами, портфоліо та формувальним оцінюванням [33].

Таблиця 2.2.

Інноваційні методи оцінювання, які відповідають засадам НУШ

[32]

Формувальне оцінювання	Сутність: оцінювання здійснюється у процесі навчання для зворотного зв'язку, допомоги учню в досягненні кращих результатів
	Інструменти: чек-листи, рубрики, коментарі вчителя, самооцінювання.
	Переваги: підтримує мотивацію, враховує індивідуальний прогрес.
Портфоліо здобувача освіти	Сутність: накопичення робіт, досягнень та рефлексій здобувача освіти.
	Переваги: дозволяє простежити динаміку розвитку, врахувати різні види діяльності.
	Недоліки: потребує часу на організацію.
Проектне оцінювання	Форма: індивідуальні та групові проекти, дослідження, презентації.
	Переваги: розвиває креативність, вміння працювати в команді, застосовувати знання на практиці.
	Недоліки: складність уніфікації критеріїв.
Взаємооцінювання та самооцінювання	Сутність: здобувачі освіти оцінюють власні роботи та роботи однокласників.
	Переваги: формує критичне мислення, відповідальність, уміння аргументувати.
	Недоліки: потребує навичок об'єктивності.
Використання цифрових технологій	Інструменти: онлайн-тести (Kahoot, Quizizz), інтерактивні завдання, віртуальні лабораторії, електронні журнали.

	Переваги: швидкість перевірки, інтерактивність, підвищення інтересу здобувачів освіти.
	Недоліки: залежність від технічних умов.

Під час застосування інноваційних методів педагогіки стикаються з певними труднощами, зокрема це: недостатня підготовка вчителів до нових методик; відсутність єдиних критеріїв оцінювання проєктів і портфоліо; обмеженість часу та навчальних програм. Водночас використання інноваційних методів має і певні перспективи: підвищення кваліфікації педагогів; упровадження електронних систем оцінювання; гармонізація українських стандартів з європейськими освітніми практиками [17].

2.3. Оцінювання з біології в системі природничої освіти.

Біологія як наука про живу природу відіграє важливу роль у формуванні світогляду сучасної людини, її екологічної свідомості, наукового мислення та здоров'язберезувальних компетентностей. В умовах реформування системи освіти в Україні, зокрема в межах Концепції Нової української школи, особливого значення набуває оновлення підходів до оцінювання результатів навчання з біології [2].

Оцінювання виступає не лише механізмом перевірки знань, але й потужним інструментом розвитку, мотивації та підтримки здобувачів освіти. У системі природничої освіти воно спрямоване на формування предметних і ключових компетентностей, розвиток умінь досліджувати, аналізувати, критично мислити та застосовувати знання у практичних ситуаціях [25].

Оцінювання в біології – це не лише фіксація результату, а й важливий елемент системи природничої освіти, що забезпечує її ефективність [4].

Біологія має як теоретичний, так і практичний компоненти. Це зумовлює багатовимірність оцінювання, яке має враховувати наступні параметри [5]:

- знання фактів і понять (будова клітини, системи органів, закони спадковості тощо);
- розуміння процесів і закономірностей (фотосинтез, колообіг речовин, еволюція);
- уміння працювати з науковою інформацією (аналізувати графіки, схеми, статистику, тексти);
- дослідницькі навички (проведення експериментів, спостережень, робота з мікроскопом і моделями);
- екологічну компетентність (усвідомлення взаємозв'язків у природі, готовність до збереження довкілля);
- практичне застосування знань (здоровий спосіб життя, раціональне використання природних ресурсів).

Отже, оцінювання з біології має виходити за межі перевірки відтворення матеріалу й охоплювати здатність здобувачів освіти використовувати знання у життєвих ситуаціях [19].

У практиці навчання біології використовуються різні підходи [1]. Вони представлені на рисунку 3.1.

Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, виділяють чотири рівні навчальних досягнень [11]:

- **початковий** – здобувач освіти має елементарні уявлення, потребує допомоги педагога;
- **середній** – володіє основними знаннями, але не завжди може застосувати їх на практиці;
- **достатній** – упевнено використовує знання, виконує завдання стандартного рівня;
- **високий** – проявляє творчий підхід, здатний самостійно виконувати дослідження, робити висновки.

Такі критерії дозволяють об'єктивніше оцінювати навчальні досягнення та враховувати індивідуальний прогрес здобувача освіти [6].



Рис. 3.1. Традиційні та сучасні підходи до оцінювання.

Особливістю біології є практична спрямованість. Важливо оцінювати не лише кінцевий результат (наприклад, правильність відповіді), але й процес діяльності [11]:

- постановку мети та гіпотези;
- планування досліду;
- роботу з приладами та матеріалами;
- фіксацію результатів;
- аналіз і формулювання висновків.

Такий підхід розвиває в здобувачів освіти навички наукового мислення, сприяє підготовці до подальшої освіти і професійної діяльності у сфері природничих наук [11].

Сучасна система біологічної освіти активно інтегрує цифрові інструменти [34]:

- онлайн-тести й тренажери (Kahoot, Quizizz, Classtime);
- віртуальні лабораторії (PhET, BioDigital Human);
- електронні журнали та платформи (Google Classroom, Moodle);
- інтерактивні карти й додатки для вивчення анатомії, генетики, екології.

Це дозволяє зробити оцінювання більш гнучким, об'єктивним, цікавим для здобувачів освіти, а також полегшує роботу педагога.

Попри позитивні зрушення, існують певні проблеми: це недостатня готовність педагогів до використання інноваційних методів; обмеженість матеріально-технічної бази; перевантаженість програм і брак часу на якісне формувальне оцінювання; традиційна орієнтація суспільства на бали замість розвитку компетентностей [19].

Перспективи розвитку оцінювання у біології пов'язані з наступними моментами [31]:

- удосконаленням стандартів і критеріїв;
- поширенням цифрових технологій;
- підвищенням кваліфікації педагогів;
- створенням інтегрованих курсів природничих наук;
- формуванням культури формувального оцінювання у закладі освіти.

2.4. Діагностика проблем та труднощів оцінювання результатів навчання у практиці педагогів.

Оцінювання результатів навчання є одним із ключових елементів освітнього процесу. Воно виконує контрольну, діагностичну, коригувальну, розвивальну й мотиваційну функції. Якість оцінювання безпосередньо впливає на рівень освітніх досягнень здобувачів освіти, їхню мотивацію та готовність до подальшого навчання [15].

У сучасних умовах, коли реалізується Концепція Нової української школи (НУШ), відбувається зміна парадигми: від традиційної перевірки знань і вмінь – до формувального оцінювання, спрямованого на підтримку розвитку

учня. Проте на практиці педагоги стикаються з низкою труднощів і проблем, які ускладнюють ефективне впровадження сучасних підходів [1].

Діагностика проблем оцінювання передбачає системний аналіз умов, у яких здійснюється перевірка результатів навчання, а також виявлення бар'єрів, що заважають ефективному застосуванню як традиційних, так і інноваційних методів [21].

Основними об'єктами діагностики є [20]:

- зміст і методи оцінювання;
- критерії й індикатори результатів навчання;
- професійна готовність педагогів;
- ставлення здобувачів освіти та їхніх батьків до оцінювання;
- організаційно-нормативні умови.

Серед найбільш поширених проблем можна виокремити [24]:

1. Суб'єктивність оцінювання – залежність результату від особистих симпатій або антипатій педагога, рівня комунікативних умінь здобувачів освіти.
2. Домінування знаннєвого підходу – орієнтація на відтворення інформації замість перевірки вмінь застосовувати знання в практичних ситуаціях.
3. Нестача часу – перевантаженість програмами й великою кількістю здобувачів освіти у класі ускладнює індивідуалізований підхід.
4. Відсутність єдиних критеріїв – навіть у межах одного закладу загальної середньої освіти педагоги іноді використовують різні критерії для оцінювання схожих завдань.
5. Недостатнє використання формувального оцінювання – переважає підсумковий контроль, тоді як систематичний зворотний зв'язок розвинений слабо.

Проблеми, пов'язані з нормативно-правовим забезпеченням, полягають у тому, що часті зміни нормативних документів створюють ситуацію невизначеності та ускладнюють стабільне планування освітнього процесу. Крім того, механізми реалізації компетентнісного підходу у шкільних

оцінювальних системах не завжди є достатньо зрозумілими для педагогів. Додаткову складність становить розбіжність між вимогами Міністерства освіти і науки України та реальними умовами функціонування закладів освіти, зокрема щодо матеріально-технічного забезпечення та кадрових ресурсів [14].

Труднощі педагогів у застосуванні традиційних методів оцінювання проявляються в тому, що під час усного опитування складно охопити всіх здобувачів освіти через обмежений час, а процес виставлення балів часто має суб'єктивний характер [6]. Перевірка письмових робіт потребує значних витрат часу та супроводжується ризиком списування. Тестування, хоча й забезпечує певний рівень стандартизації, не завжди дозволяє повноцінно оцінити творчі й аналітичні здібності здобувачів освіти. Виконання лабораторних робіт із природничих дисциплін також ускладнюється через недостатнє матеріально-технічне забезпечення, що не дає можливості створити рівні умови для всіх здобувачів освіти [28].

Водночас простежуються певні труднощі у впровадженні інноваційних методів оцінювання. Труднощі у впровадженні інноваційних методів оцінювання зумовлені низкою факторів. Формувальне оцінювання вимагає від педагога значних часових затрат, гнучкості у підходах та готовності здобувачів освіти до самоаналізу, що не завжди є досяжним на практиці [8]. Використання портфоліо ускладнюється відсутністю чітких інструкцій і зрозумілих критеріїв оцінювання, а також трудомісткістю процесу накопичення матеріалів. Проектна діяльність створює труднощі у визначенні індивідуального внеску кожного учня під час групової роботи, до того ж не всі школи мають достатні ресурси для реалізації масштабних проєктів. Використання цифрових інструментів оцінювання обмежується недостатнім рівнем ІКТ-компетентностей педагогів і слабкою технічною базою навчальних закладів. Крім того, взаємооцінювання та самооцінювання вимагають сформованої культури критичного мислення та толерантності, що поки не є усталеною практикою серед здобувачів освіти [15].

Психологічні та соціальні труднощі оцінювання проявляються у тому, що сам процес оцінювання часто сприймається здобувачами освіти як стресова ситуація або навіть як форма покарання, що негативно впливає на їхню мотивацію до навчання. Значний тиск із боку батьків, які мають завищені очікування, призводить до формування у школярів суб'єктивного ставлення до власних навчальних результатів [23]. Додатковою проблемою є внутрішня неготовність здобувачів освіти до самооцінювання, оскільки вони нерідко не вміють об'єктивно аналізувати свої досягнення. Крім того, у практиці педагогів трапляються випадки “завищення” або “заниження” балів, що зумовлено бажанням підтримати учня чи уникнути конфліктів із батьками [30].

Діагностика проблем оцінювання у практиці педагогів здійснюється за допомогою різних методів, що дають змогу комплексно проаналізувати стан оцінювальної діяльності в закладі освіти. Зокрема, анкетування та інтерв'ю дозволяють з'ясувати думки педагогів, здобувачів освіти і батьків щодо наявних підходів до оцінювання та визначити їх сильні й слабкі сторони. Аналіз шкільної документації, такої як журнали, контрольні роботи та звіти про результати ЗНО, допомагає виявити тенденції у виставленні оцінок і рівень об'єктивності оцінювання [12]. Спостереження за уроками дає можливість оцінити, як на практиці застосовуються різні форми й методи оцінювання, наскільки вони відповідають вимогам сучасної освіти. Водночас порівняння результатів зовнішніх і внутрішніх оцінювань дозволяє визначити рівень узгодженості між шкільною та незалежною системами оцінювання, що є показником їх об'єктивності та ефективності [17].

Шляхи подолання проблем та перспективи вдосконалення системи оцінювання у закладах освіти передбачають комплекс заходів, спрямованих на підвищення якості та об'єктивності освітнього процесу. Насамперед важливим є підвищення кваліфікації педагогів шляхом проходження курсів із формуального оцінювання, використання ІКТ-інструментів та впровадження компетентнісних підходів у навчанні [22]. Значну роль відіграє уніфікація критеріїв оцінювання – розроблення чітких індикаторів і стандартів для різних

предметів, що сприятиме забезпеченню прозорості та справедливості оцінювання. Необхідно також зменшити формалізм у системі контролю знань, роблячи акцент на реальному прогресі кожного учня, а не лише на його балах. Важливим напрямом є розвиток культури оцінювання серед школярів, формування в них навичок самооцінювання, рефлексії та здатності сприймати конструктивну критику. Ефективність оцінювальної діяльності може бути підвищена завдяки залученню цифрових платформ, які забезпечують інтерактивне тестування, ведення електронних щоденників і глибоку аналітику навчальних результатів. Крім того, на державному рівні доцільно підтримувати педагогів, зменшуючи бюрократичне навантаження та забезпечуючи необхідну матеріально-технічну базу для впровадження сучасних підходів до оцінювання [13].

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИЧНА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З БІОЛОГІЇ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ НУШ

3.1. Принципи та підходи до створення системи оцінювання

У сучасних умовах розвитку освіти особливого значення набуває побудова цілісної системи оцінювання, що відповідає принципам компетентнісного підходу та засадам Нової української школи (НУШ) [1].

Система оцінювання не зводиться лише до виставлення балів; вона має бути інструментом, що допомагає здобувачам освіти усвідомити власні досягнення й труднощі, сприяє їхньому особистісному розвитку та формуванню готовності до навчання впродовж життя [7].

Під системою оцінювання розуміють сукупність принципів, підходів, методів та інструментів, спрямованих на визначення рівня засвоєння знань, умінь і сформованості компетентностей здобувачів освіти [14].

Основними завданнями сучасної системи оцінювання є [29]:

- об'єктивне визначення результатів навчання;
- надання здобувачам освіти зворотного зв'язку;
- формування вміння оцінювати власну діяльність;
- стимулювання до навчальної активності;
- забезпечення наступності між різними рівнями освіти.

Принципи створення системи оцінювання ґрунтуються на об'єктивності, прозорості, справедливості та послідовності у визначенні навчальних досягнень учнів. Така система має бути зорієнтована на компетентнісний підхід, сприяти розвитку пізнавальної активності, самостійності та відповідальності здобувачів освіти. Вона повинна забезпечувати індивідуальний підхід до кожного учня, враховувати його навчальні можливості й темп засвоєння матеріалу. Важливим є принцип відкритості,

який передбачає зрозумілість критеріїв і процедур оцінювання для всіх учасників освітнього процесу. Крім того, система оцінювання має бути гнучкою, спрямованою не лише на фіксацію результатів, а й на підтримку розвитку та самовдосконалення здобувачів освіти [23]. Це відображено на рисунку 3.1.



Рис. 3.1. Принципи створення системи оцінювання.

Підходи до створення системи оцінювання базуються на поєднанні традиційних і інноваційних методів, що забезпечують комплексну перевірку знань, умінь і компетентностей здобувачів освіти. Основою є компетентнісний підхід, який орієнтується не лише на відтворення інформації, а й на вміння застосовувати знання в практичних ситуаціях. Особистісно орієнтований підхід передбачає урахування індивідуальних особливостей учнів, їхніх потреб, інтересів і темпу навчання [27]. Діяльнісний підхід спрямований на оцінювання результатів через аналіз навчальної діяльності, участі в проєктах, дослідницькій роботі та практичних завданнях. Інтегративний підхід забезпечує узгодженість між різними видами оцінювання – формувальним, підсумковим і діагностичним – для створення цілісної та ефективної системи контролю навчальних досягнень [28]. Це відображено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Підходи до створення системи оцінювання [26]

Назва підходу	Суть підходу
Традиційний	Ґрунтується на бальній системі та контролі знань. Переваги – простота, зрозумілість, усталеність; недоліки – орієнтація переважно на відтворення інформації.
Компетентнісний	Відповідно до вимог НУШ та європейських освітніх стандартів, оцінювання має визначати рівень сформованості ключових компетентностей: уміння вчитися, критичного мислення, комунікативних навичок, творчості.
Формувальний	Спрямований на підтримку й розвиток учня у процесі навчання. Замість акценту на контрольні – увага до прогресу, надання рекомендацій, створення умов для рефлексії.

Діагностично-прогностичний	Оцінювання розглядається як інструмент для виявлення проблем і труднощів, прогнозування освітніх результатів та корекції навчальної траєкторії учня.
Інноваційно-технологічний	Передбачає застосування сучасних цифрових інструментів: онлайн-тестів, електронних журналів, інтерактивних платформ (Kahoot, Classtime, Google Forms), що робить процес більш гнучким і мобільним.
Особистісно-орієнтований	Оцінювання сприймається не як засіб покарання чи відбору, а як інструмент підтримки індивідуального розвитку кожного учня, формування його самооцінки та впевненості у власних силах.

Система оцінювання навчальних досягнень є ключовим елементом освітнього процесу, що забезпечує якість освіти, мотивацію здобувачів освіти і розвиток їхніх компетентностей. Ефективність такої системи визначається дотриманням принципів об'єктивності, прозорості, індивідуалізації, компетентнісної орієнтації та розвитку [27].

Сучасна освітня практика потребує переходу від суто знаннєвого та підсумкового контролю до комплексної моделі оцінювання, що інтегрує традиційні й інноваційні підходи. Така модель сприятиме підготовці здобувачів освіти до успішної життєдіяльності, розвитку критичного мислення, здатності до самоосвіти й відповідатиме вимогам Нової української школи [2].

3.2. Розроблення критеріїв та індикаторів оцінювання компетентностей з біології.

Оцінювання результатів навчання з біології є складним педагогічним процесом, який передбачає не лише перевірку знань здобувачів освіти, а й

оцінку рівня сформованості ключових і предметних компетентностей. У сучасній освіті, відповідно до Концепції Нової української школи (НУШ) та компетентнісного підходу, оцінювання має бути комплексним, об'єктивним і орієнтованим на розвиток здобувача освіти [30].

Одним із важливих етапів створення ефективної системи оцінювання є розроблення критеріїв і індикаторів, які дозволяють чітко визначити, що саме оцінюється, на якому рівні сформовані знання та вміння, і як це можна виміряти [5].

Компетентність у навчанні з біології – це інтеграція знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій і ставлення до об'єктів живої природи, що дозволяє учню успішно діяти в різних навчальних та життєвих ситуаціях.

Виділяють наступні групи компетентностей [2]:

1. **Предметні компетентності** – знання про основні біологічні поняття, закономірності, процеси; уміння проводити дослідження, аналізувати результати.
2. **Ключові компетентності** – критичне мислення, інформаційна грамотність, комунікативні та соціальні навички, здатність до самоосвіти та здоров'язбережувальної поведінки.
3. **Ціннісні компетентності** – екологічна свідомість, усвідомлення значущості біологічних знань для життя, відповідальність за здоров'я власне та інших.

Компетентнісний підхід передбачає, що оцінювання має вимірювати не тільки факт засвоєння знань, а й здатність застосовувати їх на практиці та в життєвих ситуаціях [4].

Вимоги до оцінювання навчальних досягнень учнів 7–9 класів, які навчаються за новим Державним стандартом базової середньої освіти, розроблено відповідно до чинного стандарту та на основі вимог до обов'язкових результатів навчання в природничій галузі. У документі визначено ключові компетентності, наскрізні вміння та очікувані результати, що узгоджуються зі змістом навчальної програми, створеної на основі

модельної програми «Біологія. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Балан П. Г., Кулініч О. М., Юрченко Л. П.) [4]. Оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти здійснюється за 12-бальною шкалою, а залежно від рівня оволодіння знаннями, уміннями та способами діяльності виокремлюються чотири рівні навчальних досягнень: початковий, середній, достатній і високий [29].

Критерії оцінювання з біології відбувається відповідно до груп результатів (індексів). Оцінювання з біології відбувається за трьома групами результатами [30] : 1 група результатів - Здійснює дослідження природи; 2 - Здійснює пошук та опрацьовує інформацію; 3 - Усвідомлює закономірності природи. Кожна група результатів оцінюється в 12 балів. Кожен бал передбачає певну діяльність здобувачів освіти це відображено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

Групи результатів навчання [4, 11]

Рівні	Бали	Опис рівня навчальних досягнень учня (учениці)
1. Група результатів. (Здійснює дослідження природи)		
Початковий	1	Здобувач освіти здатний розпізнавати об'єкти дослідження та виконує невелику частину простих завдань або дослідницьких дій за допомогою вчителя.
	2	Здобувач освіти виконує прості завдання або дослідницькі дії частково, за підтримки вчителя.
	3	Здобувач освіти виконує прості завдання або дослідницькі дії за зразком і за підтримки вчителя.
Середній	4	Здобувач освіти за чітким алгоритмом може виконати окремі дослідницькі дії, звертаючись по допомогу до вчителя, та частково розуміє і здатний пояснити виконані дії.
	5	Здобувач освіти самостійно виконує дослідницькі дії за визначеним алгоритмом, здатний їх пояснити, допускаючи незначні помилки.
	6	Здобувач освіти за чітким алгоритмом правильно виконує окремі дослідницькі дії, але робить це без повного осмислення; при цьому може пояснити виконану роботу.
Достатній	7	Здобувач освіти проводить дослідження самостійно та усвідомлено, контролює власні дії, спирається на факти та закономірності, виконує дослідницькі дії та розв'язує

		проблемні ситуації за відомим зразком під керівництвом учителя.
	8	Здобувач освіти самостійно здійснює дослідницькі дії, робить неточні висновки, контролює власну діяльність і розв'язує деякі стандартні проблемні ситуації за алгоритмом під керівництвом учителя.
	9	Здобувач освіти розв'язує проблемні ситуації відомими способами під керівництвом учителя, робить обґрунтовані висновки та повністю контролює процес своєї діяльності.
Високий	10	Здобувач освіти ставить запитання, встановлює логічні зв'язки між досліджуваними об'єктами, явищами та процесами; застосовує здобуті знання та практичні вміння в різних дослідницьких і проблемних ситуаціях, пропонуючи кілька варіантів розв'язання проблеми.
	11	
	12	
Гр.2. Здійснює пошук та опрацьовує інформацію.		
Початковий	1	Здобувач освіти сприймає та розпізнає інформацію, отриману від учителя або інших осіб.
	2	Здобувач освіти відтворює невелику частину інформації, отриманої від учителя чи інших осіб із запропонованих джерел.
	3	Здобувач освіти відтворює певну частину інформації, отриманої від учителя, інших осіб та з запропонованих джерел.
Середній	4	Здобувач освіти за поданим зразком відтворює основну інформацію із запропонованих джерел та може висловлювати власні думки на її основі.
	5	Здобувач освіти частково застосовує інформацію, отриману від учителя, інших осіб або із запропонованих джерел, роблячи помилки та неточності, і знаходить відповіді на прості запитання.
	6	Здобувач освіти здійснює пошук інформації в запропонованих джерелах і застосовує її для виконання навчальних завдань за поданим зразком.
Достатній	7	Здобувач освіти знаходить необхідну інформацію у запропонованих джерелах, правильно розв'язує навчальні завдання та проблемні ситуації, відповідає на запитання за опрацьованою інформацією і може перетворювати її з одного виду в інший.
	8	Здобувач освіти аналізує самостійно знайдену інформацію, групує її за певними ознаками та відповідає на запитання за опрацьованою інформацією, перетворюючи її з одного виду в інший.

	9	Здобувач освіти аналізує інформацію з різних джерел і намагається створювати власні інформаційні продукти, наприклад презентації або постери.
Високий	10	Здобувач освіти виділяє та узагальнює суттєву інформацію з різних джерел і оцінює її за поданими критеріями під керівництвом учителя.
	11	Здобувач освіти самостійно знаходить необхідні джерела, критично оцінює якість інформації та аналізує її за наданими критеріями, консультуючись із вчителем за потреби.
	12	Здобувач освіти порівнює та оцінює інформацію з різних самостійно обраних джерел і самостійно визначає надійність цих джерел.
3. Усвідомлює закономірності природи.		
Початковий	1	Здобувач освіти намагається відповідати на прості запитання
	2	Здобувач освіти намагається знаходити часткові відповіді на запитання у почутому чи прочитаному; виконує прості завдання або навчальні дії за наданим зразком із допомогою вчителя; слухає інших та комунікує за потреби.
	3	Здобувач освіти знаходить часткові відповіді на запитання у почутому або прочитаному матеріалі; виконує окремі завдання за зразком із підтримкою вчителя; частково долучається до роботи в групі та намагається висловлювати власні думки.
Середній	4	Здобувач освіти розуміє окремі поняття, терміни та навчальні дії; виконує завдання за зразком із допомогою вчителя; частково виконує свої обов'язки в групі.
	5	Здобувач освіти намагається пояснити основні поняття та явища; виконує завдання за запропонованим алгоритмом із підтримкою вчителя; виконує власну частку групової роботи.
	6	Здобувач освіти відповідає на окремі запитання, наводить типові приклади та аргументи; виконує репродуктивні та частково пошукові види діяльності за алгоритмом самостійно; бере участь у груповій роботі відповідно до визначених обов'язків.
Достатній	7	Здобувач освіти відповідає на запитання, наводить приклади та аргументи; виконує репродуктивні й частково пошукові завдання за алгоритмом самостійно або в групі; розпізнає проблемні ситуації за допомогою

		вчителя, пропонує способи їх розв'язання; співпрацює в групі за узгодженим планом.
	8	Здобувач освіти розпізнає проблемні ситуації, розв'язує їх відомими способами під керівництвом учителя; відповідає на запитання, доповнює думки однокласників; виконує окремі навчальні дії; активно співпрацює, визначає свої завдання в групі та залучає інших до роботи.
	9	Здобувач освіти розпізнає проблемні ситуації серед запропонованих, розв'язує їх відомими способами під керівництвом учителя; підбирає приклади та аргументи; виконує пошукові завдання; активно співпрацює, генерує ідеї під час виконання завдання.
Високий	10	Здобувач освіти розпізнає проблемні ситуації, ставить запитання, встановлює логічні зв'язки між об'єктами та явищами; застосовує знання та вміння в типових ситуаціях; виконує різні види діяльності, пропонує кілька способів розв'язання проблеми самостійно або в групі; долучається до розроблення критеріїв оцінювання власної та групової діяльності.
	11	Здобувач освіти висловлює власну позицію щодо проблемної ситуації, аргументує її, оцінює різні аспекти проблеми; застосовує знання та практичні вміння в нетипових ситуаціях; конструктивно взаємодіє в групі; аналізує власні дії та дії групи.
	12	Здобувач освіти висловлює власну позицію та робить висновки; встановлює закономірності й підтверджує їх прикладами; застосовує знання та вміння для розв'язання проблем, усвідомлює ризики й прогнозує наслідки; аналізує власні дії, планує подальше навчання; організовує співпрацю в групі, толерує різні точки зору та опосередковує комунікацію.

Розроблення чітких критеріїв і індикаторів оцінювання компетентностей з біології є необхідною умовою ефективної педагогічної практики. Вони дозволяють [13]:

- забезпечити прозорість і об'єктивність оцінювання;
- вимірювати рівень сформованості знань, умінь, навичок та ціннісних орієнтацій;
- підтримувати формувальний підхід і компетентнісну орієнтацію;

- стимулювати здобувачів освіти до самостійного та творчого застосування знань.

Інтеграція предметних, ключових і ціннісних компетентностей у систему критеріїв та індикаторів забезпечує комплексний підхід до оцінювання, що відповідає сучасним вимогам освіти та завданням Нової української школи [2].

3.3. Експериментальна перевірка ефективності запропонованої системи оцінювання.

Експериментальна перевірка є важливим етапом наукового дослідження, оскільки дозволяє оцінити практичну ефективність запропонованих педагогічних підходів та інструментів оцінювання. У контексті оцінювання результатів навчання з біології експеримент спрямований на перевірку того, наскільки розроблена система оцінювання впливає на [15]:

- рівень знань та вмінь здобувачів освіти;
- формування компетентностей;
- мотивацію до навчальної діяльності;
- активність і самостійність здобувачів освіти.

Метою експерименту є визначення ефективності інтегрованої системи оцінювання, що включає формувальні та підсумкові методи: портфоліо, рубрики, чек-листи, тести, самооцінювання.

Метою експерименту було перевірити ефективність запропонованої системи оцінювання у формуванні компетентностей здобувачів освіти з біології. Основними завданнями експерименту були наступні:

1. Визначити рівень компетентностей здобувачів освіти до початку експерименту.
2. Впровадити запропоновану систему оцінювання в освітній процес.

3. Визначити зміни у рівні знань, умінь та компетентностей після експерименту.
4. Проаналізувати ефективність окремих інструментів (портфоліо, рубрики, чек-листи, тести, самооцінювання).
5. Виявити переваги та проблеми застосування системи в практиці педагога.

Об'єктом дослідження виступав процес оцінювання досягнень у біології в закладі загальної середньої освіти. Предметом дослідження виступала ефективність системи оцінювання, яка поєднує формувальні та підсумкові методи, у формуванні компетентностей здобувачів освіти.

Експеримент проводився протягом проходження педагогічної практики у Переможненському закладі загальної середньої освіти I-III ступенів імені Андрія Халака Комарнівської міської ради Львівської області у 8–9 класах.

Здобувачів освіти було розподілено на дві групи:

- **Контрольну групу (КГ) (учні 9 класу):** оцінювання здійснювалося традиційними методами (тести, письмові та усні роботи).
- **Експериментальну групу (ЕГ) (учні 8 класу):** використовувалася запропонована система оцінювання (портфоліо, рубрики, чек-листи, тести, самооцінювання).

Збір даних відбувався за допомогою наступних методів: тести для перевірки знань на початку та наприкінці експерименту; аналіз портфоліо та рубрик; спостереження за уроками; порівняння результатів контрольної та експериментальної груп.

Експериментальне дослідження здійснювалося у три послідовні етапи: початковий етап (діагностичний), основний етап (формувальне оцінювання) та завершальний етап (підсумкове оцінювання), при цьому для кожного з них було чітко визначено мету та конкретні завдання.

На початковому етапі визначався рівень знань і компетентностей здобувачів освіти у обох групах. Було проведено:

- тести з біології;

- аналіз попередніх навчальних досягнень;
- опитування щодо мотивації та ставлення до навчання.

Встановлено, що середній рівень знань за тестами був приблизно однаковим: КГ – 55%, ЕГ – 57%. Уміння застосовувати знання на практиці були низькими: 35 – 40% здобувачі освіти демонстрували достатній рівень. Ключові компетентності та самооцінка здобувачів освіти були на початковому рівні. Результати відображено на рисунку 3.1.

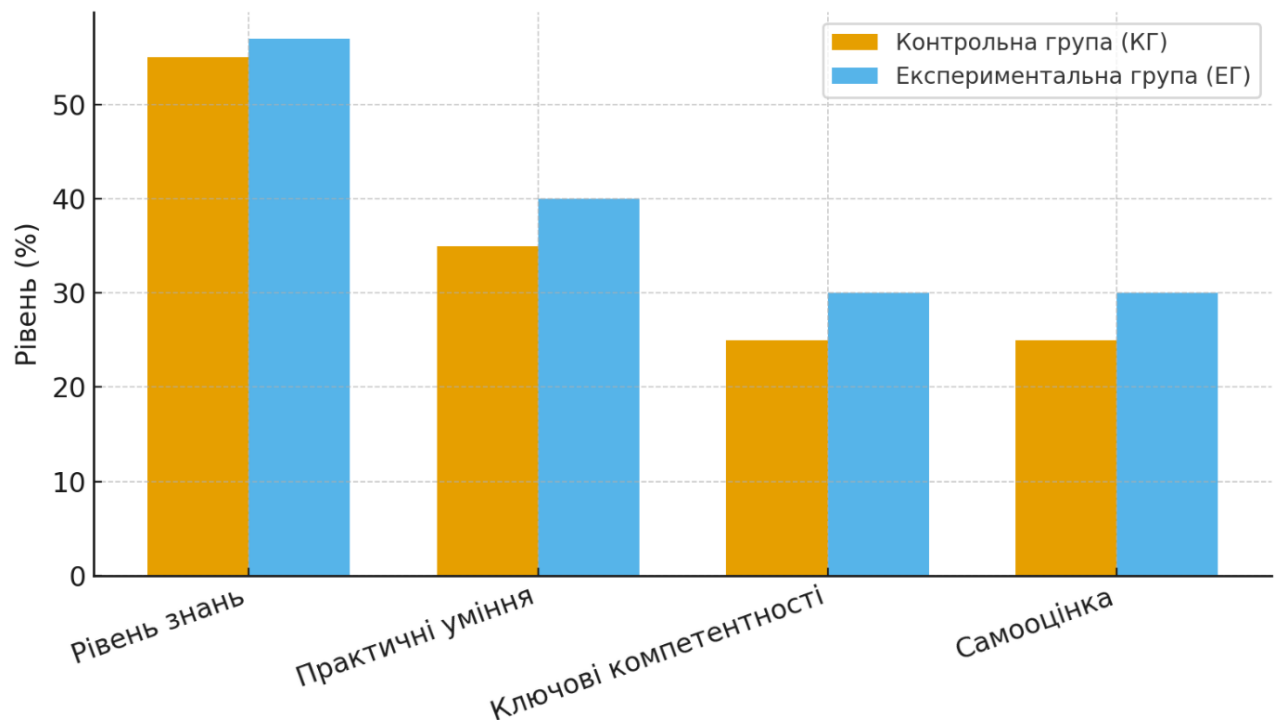


Рис.3.1.Порівняння результатів КГ та ЕГ.

Результати показали, що початковий рівень знань та компетентностей у КГ і ЕГ був приблизно однаковим, що забезпечило об'єктивність подальшого експерименту.

Під час проведення основного етапу (формульоване оцінювання) в ЕГ застосовувалася запропонована система оцінювання:

- **Портфоліо:** здобувачі освіти систематично збирали роботи та фіксували досягнення. Зокрема, при вивченні теми «Опорно-рухова система» учні замальовували будову кістки; у таблицю вносили порівняння видів суглобів;

проводили міні-дослідження: «Як поза впливає на здоров'я хребта?». При вивченні теми «Дихання», здобувачі освіти будували графік зміни частоти дихання; схематично зображували будову легень; проводили рефлексію: «Як фізичні вправи впливають на моє дихання?».

• **Рубрики:** використовувалися для оцінювання лабораторних робіт і творчих завдань. Вони містили чіткі критерії виконання роботи, рівні якості виконання поставленого завдання (опис того, як виглядає робота на кожному рівні) та чіткі очікування від здобувача освіти. Зокрема така система оцінювання використовувалася при вивченні теми «Збереження біорізноманіття». Приклад даної системи оцінювання міститься у додатку 5.

• **Чек-листи:** допомагали здобувачам освіти контролювати виконання практичних завдань. Зокрема така система оцінювання використовувалася при вивченні тем: «Людина і її нервова система». Приклади чек-листів викладенні у додатку 6.

• **Самооцінювання:** проводилося після кожного уроку або лабораторної роботи. Зокрема, після виконання лабораторної роботи «Будова клітини», «Фотосинтез» здобувачі освіти заповнювали карти самооцінювання.

• **Тести:** застосовувалися періодично для контролю засвоєння знань. Зокрема було розроблено та проведено тести з тем: «Дихальна система людини», «Опорно-рухова система людини». Розроблені тестові завдання розміщено у додатках 3 та 4.

Контрольна група навчалася та оцінювалася традиційно (контрольні роботи, усне опитування).

По закінченню навчального періоду в обох групах були проведені підсумкові тести та аналіз портфоліо. Також проводилося анкетування здобувачів освіти щодо задоволеності навчанням і мотивації.

Результати експерименту показали, що середній результат тестів у ЕГ підвищився до 78–80%, у КГ – до 62–64%. Здобувачі освіти ЕГ демонстрували вищий рівень умінь застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Рівень сформованості предметних компетентностей (знання, уміння проводити досліди, аналіз даних) зросли на 20–25% у ЕГ порівняно з КГ. Ключові компетентності (критичне мислення, комунікація, робота в групі) були сформовані у 70–75% учнів ЕГ, у КГ – лише у 50%. Ціннісні компетентності (екологічна свідомість, здоров'язбережувальна поведінка) продемонстрували позитивну динаміку у ЕГ. Результати відображено на рисунку 3.2.

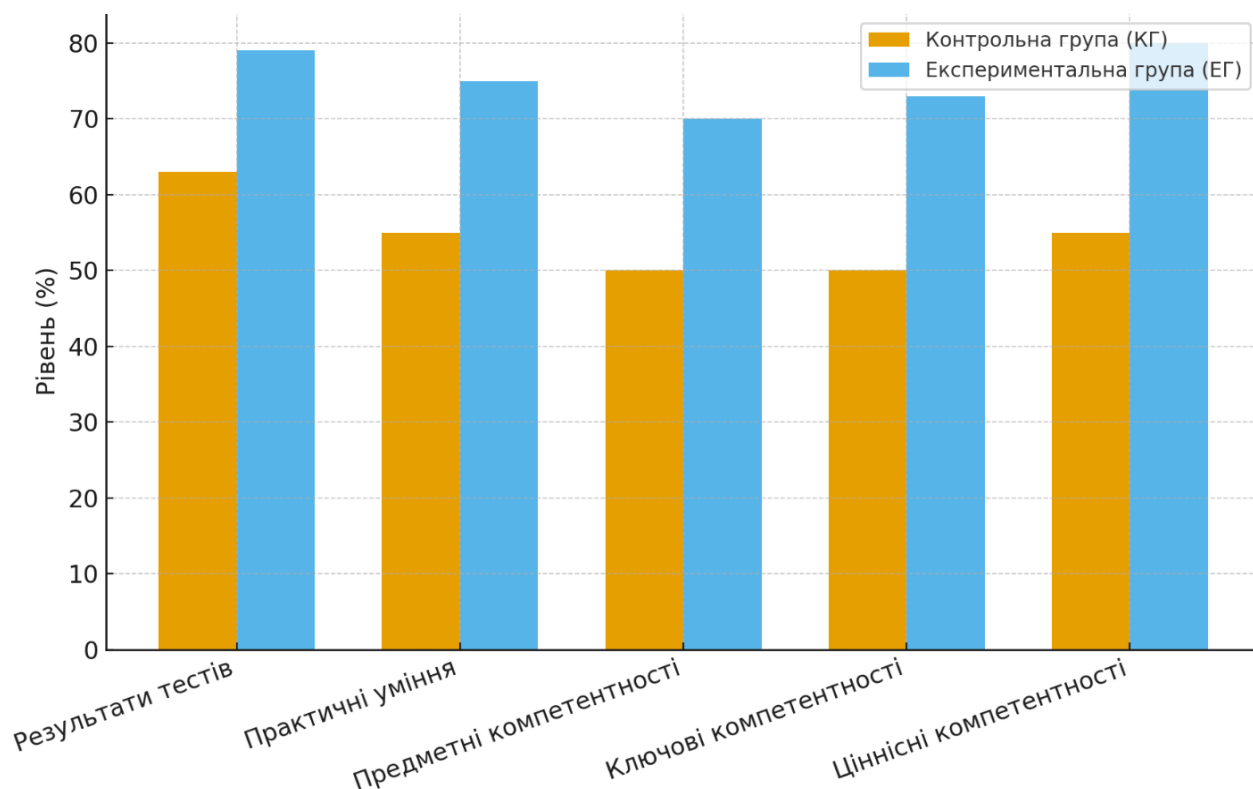


Рис. 3.2. Порівняльний аналіз результатів КГ та ЕГ.

На одному з етапів педагогічного дослідження ми проводили анкетування щодо мотивації та активності здобувачів освіти. Його результати засвідчили, що 75% здобувачів освіти ЕГ відзначили, що оцінювання стало зрозумілішим і стимулювало до навчання; 60% здобувачів освіти КГ відчували стрес під час тестів та контрольних робіт. ЕГ активно використовувала портфоліо та рубрики, що сприяло самоконтролю та самостійності.

Позитивними аспектами педагогічного експерименту можна назвати: підвищення результатів тестів та лабораторних робіт у ЕГ; поліпшення рівня

ключових та предметних компетентностей; зростання мотивації та самостійності здобувачів освіти; розвиток навичок критичного мислення, аналізу та самооцінки. Водночас, запропоновані системи оцінювання мають за собою певні проблеми та обмеження: першочергово це потреба у додатковому часі для формування портфоліо та рубрик; по друге педагогам необхідно підвищувати кваліфікацію щодо застосування формувального оцінювання; по третє необхідність технічного забезпечення для цифрових інструментів.

У таблиці 3.1. можна побачити порівняння результатів контрольної та експериментальної груп.

Таблиця 3.1.

Порівняння результатів КГ та ЕГ

Показник	Початковий рівень	Підсумковий рівень КГ	Підсумковий рівень ЕГ
Знання (%)	55–57	62–64	78–80
Уміння застосовувати знання (%)	35–40	45–50	70–75
Ключові компетентності (%)	30–35	50	70–75
Мотивація (%)	50	60	75

Найбільш ефективними для відстеження прогресу та розвитку навичок здобувачів освіти були «Портфоліо». Об'єктивно оцінювати проєктні та лабораторні роботи допомогли «Рубрики». Контролю виконання завдань і самоконтролю сприяли «Чек-листи».

За результатами проведеного експерименту, можна стверджувати, що запропонована система оцінювання є ефективною у формуванні компетентностей здобувачів освіти. Вона сприяє підвищенню знань, умінь і мотивації. Формувальні методи (портфоліо, рубрики, чек-листи, самооцінювання) позитивно впливають на активність учнів та розвиток

критичного мислення. Підсумкові методи (тести) дозволяють об'єктивно оцінити знання та узагальнити результати навчання. Інтеграція різних інструментів оцінювання забезпечує комплексний підхід та відповідає принципам компетентнісного підходу і вимогам Нової української школи.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

Оцінювання в освітньому процесі є складним і багатогранним явищем, яке виконує низку важливих функцій – від контролюючої та діагностичної до розвивальної, мотиваційної та виховної. Його сутність полягає у забезпеченні якісного освітнього процесу, формуванні ключових компетентностей і створенні умов для особистісного розвитку учня.

Концепція Нової української школи визначає нову парадигму оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти. Вона полягає у переході від формального контролю знань до комплексного, формувального й компетентнісного оцінювання, яке забезпечує розвиток особистості. Оцінювання у НУШ виконує не лише функцію контролю, а й функції підтримки, мотивації, прогнозування та розвитку. Воно стає засобом партнерства між педагогом, здобувачем освіти і батьками, створює умови для формування ключових компетентностей і здатності до навчання впродовж усього життя.

Нормативно-правова база оцінювання навчальних досягнень з біології є багаторівневою системою, що включає закони, державні стандарти, накази та методичні рекомендації МОН. Вона визначає не лише форми та критерії оцінювання, але й спрямовує його на формування ключових і предметних компетентностей здобувачів освіти. Аналіз показує, що сучасні документи роблять акцент на компетентнісному та формувальному оцінюванні, що відповідає вимогам НУШ та світовим тенденціям.

Оцінювання з біології є невід'ємною складовою системи природничої освіти. Воно виконує низку важливих функцій – від контролю та діагностики до мотивації та розвитку. Перехід від традиційного знаннєвого підходу до компетентнісного зумовлює використання різноманітних методів і форм: тестів, лабораторних робіт, проєктів, портфоліо, цифрових інструментів.

Ефективне оцінювання з біології передбачає врахування не лише результату, а й процесу навчальної та дослідницької діяльності, що сприяє формуванню в здобувачів освіти ключових компетентностей та готовності до практичного застосування знань. У майбутньому саме компетентнісне оцінювання з використанням сучасних технологій стане основою розвитку природничої освіти, наблизивши її до вимог суспільства та потреб здобувача освіти.

Оцінювання результатів навчання в сучасному закладі освіти є багатовимірним і складним процесом, який поєднує контроль знань, розвиток компетентностей та формування особистісних якостей здобувачів освіти. У практиці педагогів виникають численні проблеми: від нормативних і методичних – до психологічних та організаційних.

Оптимальним є поєднання традиційних і інноваційних методів оцінювання, підвищення професійної компетентності педагогів, упровадження сучасних цифрових технологій та формування в здобувачів освіти позитивної культури ставлення до оцінювання.

Результати експериментального педагогічного дослідження встановили, що найбільш ефективними для відстеження прогресу та розвитку навичок здобувачів освіти на уроках біології були «Портфоліо». Об'єктивно оцінювати проєктні та лабораторні роботи допомогли «Рубрики». Контролю виконання завдань і самоконтролю сприяли «Чек-листи».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н.В. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз / Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / За заг. редакцією О.В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 45-50
2. Бібік Н. М. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті // Український педагогічний журнал. 2015. № 1. С. 47–69.
3. Біологія. 7–11 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. К: Перун, 2005. 21 с.
4. Біологія. 7–9 класи. Модельна програма для закладів загальної середньої освіти (авт. Балан П. Г., Кулініч О. М., Юрченко Л. П.) <https://surl.li/kfvpmz> (дата звернення 20.05.2025 р.)
5. Бондар С. Компетентність особистості – інтегрований компонент навчальних досягнень учнів. Біологія і хімія в школі. 2003. № 2. С. 8–10.
6. Ващенко Л. Оцінювання рівня сформованості предметних компетентностей з біології учнів основної школи. Біологія і хімія в рідній школі. 2015. № 3, 4 (110). С. 38–43.
7. Величко Л. Предметні компетенції з хімії: перше наближення. Біологія і хімія в школі. 2011. № 4. С. 10–13.
8. Величко Л., Буринська Н., Матяш Н., Коршевніук Т., Вороненко Т., Козленко О. Календарно-тематичне планування з біології і хімії на основі компетентнісного підходу // Біологія і хімія в рідній школі. 2016. № 4 (116). С. 2–6.
9. Головань М. С. Математична компетентність: сутність та структура // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету. 2014. № 1. С. 35–39.

10. Гривко Антоніна, Ващенко Лідія. Поточне та формувальне оцінювання в базовій та старшій профільній школі. Український педагогічний журнал . 2021. № 2. С. 72-83.
11. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2011). [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>. (дата звернення: 16.09.2025)
12. Зязюн І.А. Система сукупних компетенцій і компетентностей у структурі педагогічної діяльності й дії вчителя. Педагогіка і психологія. 2014. № 3. С.18-27.
13. Критерії оцінювання НУШ: детальний аналіз та практичний посібник. https://arbook.info/kryteriyi-oczinyuvannya-nush-detalnyj-analiz-ta-praktychnyj-posibnyk-dlya-vchyteliv/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 01.09.2025)
14. Критерії оцінювання НУШ (рівневе оцінювання) https://vseosvita.ua/library/kryterii-otsiniuvannia-nush-rivneve-otsiniuvannia-695597.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 01.09.2025)
15. Критерії оцінювання НУШ: детальний аналіз та практичний посібник для вчителів <https://arbook.info/kryteriyi-oczinyuvannya-nush-detalnyj-analiz-ta-praktychnyj-posibnyk-dlya-vchyteliv/> (дата звернення 21.08.2025)
16. Лаврук В. Особливості контрольно-оцінкової діяльності вчителя // Директор школи. 2002. №17. С.2-3.
17. Матяш Н. Ю. Біологія: підручник для 8-го класу загальноосвітнього навчального закладу / Н. Ю. Матяш та ін.. К.: Генеза, 2016. 288 с.
18. Матяш Н. Календарно-тематичний план з біології. 8 клас. Біологія і хімія в рідній школі. 2016. № 4 (116). С. 31–38.
19. Методичні рекомендації МОН “Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання” (наказ № 1093 від 02 серпня 2024 р.) — нормативне джерело, визначає механізми оцінювання. https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 01.09.2025)

20. Наказ МОН України №1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання» (02.08.2024) <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia> (дата звернення: 16.05.2025)
21. Нові підходи до оцінювання поступу навчання учнів <https://ternrc.oda.org.ua/novi-pidhodi-do-ocinjuvannya-postupu-navchannya-uchniv-12-42-11-01-04-2021/> (дата звернення: 08.10.2025)
22. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека освітньої політики): кол. монографія. К.: Наукова думка, 2002. С. 6–16.
23. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти // Директор школи. 2005. № 3–4. С. 4–8.
24. Осадько О. Психологічне значення оцінки // Сільська школа України. 2003. №27. С.3-5.
25. Осадько О. Психологічне значення оцінки для розвитку особистості // Початкова освіта. 2003. №7. С.2-3.
26. Оцінювання результатів навчання учнів 5–9 класів НУШ https://osvita.ua/school/estimation/89059/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 09.10.2025)
27. Пометун О. І. Компетентнісний підхід до оцінювання рівнів досягнень учнів. К., 2004. 10 с.
28. Пометун О. І. Компетентнісний підхід -найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти // Рідна школа. 2005 рік. Цічень. С.65-69.
29. Пометун О. І., Гупан Н.М., Власов В.С.Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.
30. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 16.10.2025)

31. Родигіна І. Діяльнісний підхід до формування базових компетентностей учнів. Біологія і хімія в школі. 2005. № 1. С. 34– 36.
32. Савченко О.Я., Байбар Т.М. Особливості оцінювання у першому та іншому класах // Початкова освіта. 2002. №39-40. С.10-13.
33. Салівон Н. В. Формування ключових компетентностей учнів на уроках біології та шляхом використання методики розвитку критичного мислення// Біологія. Основа. № 19-21 (175-177) липень 2007. С. 23-26.
34. Семьонова І. Педагогічна оцінка та її функції // Завуч. 2001. №2. С.8.
35. Скалозуб В.О. Історія розвитку оцінювання навчальних досягнень школярів // Пост Методика. 2000. №.3. С.12-13.
36. Формувальне оцінювання – легко: 7 швидких способів провести його на уроці. <https://osvitoria.media/experience/formuvalne-otsinyuvannya-legko-7-shvydkyh-sposobiv-provesty-jogo-na-urotsi/> (дата звернення: 01.09.2025)